

HOGY ÍZLIK A HATALOM

(V. folytatás)

LADISLAV MNAČKO

IX.

Franknak nemigen akaródzott visszamenni a gyászterembe. Betért a szerkesztőségbe, és a laboránsnőnek átadta előhívásra a filmeket. A laboránsnő vizsgálódva mérte végig. Azelőtt mindig maga hívta elő a negatívokat.

Frank még egy darabig a barátságtalan utcákon csavargott, aztán hazament megebédelni. Hús várta a tányérján. Nem ízlett. Máskor, ha Franknak nem ízlett valami, mindig vihar támadt belőle, de most nem tört ki az asszony. Részvevően simogatta a haját.

— Rosszul érzed magad, ugye?

Csak visszautasító vállvonogatással felelt.

— Az idegeimre megy az egész.

— Már régen ott kellett volna hagynod ezt a bagázst, mások vastag könyveket adnak ki, külföldön is megjelenik, tele vannak tuzex-utalványokkal...

— Ugyan, kérlek... — torkolta le, nem akarta ezt a lejárt gramofonlemezt hallgatni. Igaza van, Frank tudja, hogy igaza van, de szerencsétlenségére mindig a legalkalmatlanabb percben rukkol ki vele.

Főállt az asztaltól, és bement a sötétkamrába. Frank félrehúzott egy álcázott rezeszt. Mögötte sorakoztak pedáns rendben a vastag trezorok. Tuzex-utalványok... Ezek itt a tuzex-utalványok! Egy szenvedély, amelyért Frank csak a papírokra és a filmekre ezeket fordított. Egy olyan dokumentációs anyag, amelynek a világon párja nincs. Itt mindenki megtalálható. Itt minden megvan.

Valamikor, de csak egész rövid ideig voltak forgalomban, kilencszer tizenkettes nagyságú, műanyag borítású celofánalbumokat lehetett kapni. Frank akkoriban húszat vásárolt belőlük, és később sajnálta is, hogy nem vette meg az összeset. Ez a húsz — mindegyikbe ötven felvétel fér — már régen betelt. Frank a hátsó borítójukat arab számokkal jelölte. Tudja pontosan, melyikben mi van. Elég, ha vaktában értük nyúl.

Frank ezúttal az egyik középső albumot húzta elő. A nagy férfiú, ez is már sok éve halott, annak a szállodának a teraszán áll, amelybe egy félórával ezelőtt beköltözött. Megilletődve és fellengzősen áll, és a terasz alá gyűlt tömegnek integet. Félórája, mindössze egy félórája tartózkodik ebben a vidéki városban, kétezer kék inges fiatal jött üd-

vözölni őt, torkuk szakadtából kiabálnak, éljen, tapsolnak, követelik. A nagy férfiú megilletődve integet az üdvözlők felé. Ennyi csodálat! Ennyi szeretet! Milyen szép is ez a mi fiatal nemzedékünk!

Egy másik felvétel. Más városból. A nagy férfiúnak bányászsisak van a fején, az igazgató és néhány mérnök társaságában a tárnába indul. A fejtőtorony tetején az ő neve csillog. A bányát róla nevezték el.

Egy másikon mikrofon. Mögötte áll a nagy férfiú, már nem is olyan egészen nagy. Széttárja a kezét és beszél: Elvtársak, én is megfedkeztem a forradalmi éberségről és elővigyázatosságról, az ellenség megtevesztő csábításának estem áldozatul...

És ismét ugyanaz a bánya. Foglyok indulnak a tárnába. Köztük az ismert arc. De fején a divatos bányászsisak helyett ezúttal rabsapka. A bánya nevét már előbb átkeresztelték.

És egy nagy börtön bejárata. A hajdani nagy férfiú lép ki rajta. Kopasz. Kezében kis koffert szorongat. Körülnéz, várja-e valaki. Senki se várja.

És egy másik ajtó. Az öreg zsinagóga kapuja. Előtte teherautó. A hajdani nagy férfiú hulladékpapírokat rak a kocsiba. A zsinagógán felirat: Hulladékgyűjtő nemzeti vállalat.

És még egy felvétel. Temető. Friss sír. Mellette szerény koporsó. Evangélikus lelkész. Egyházi kereszttel. Egy asszony feketében. Még egy férfi. Két sirásó. Evangélikus lelkész, azért, mert a katolikus szertartás szerint nem lehet eltemetni az öngyilkosokat.

Tragédia kicsiben. Tragédia nagyban. Hogy is hívják azt, akinek a neve valaha a hatalmas bánya fejtőtoronyának a tetején csillogott? Frank tudja a nevét. De ki tudja még? Még egy asszony. És néhány szomszéd. Hány év telt el azóta, amikor azt a felvételt készítette a szálloda teraszáról? Tizenöt... Tizenöt éve. Később Frank azon kevesek közé tartozott, akik a hajdani nagy férfiút, ha az utcán találkoztak vele, köszöntötték.

De ma még a titkos trezor sem tudta jobb kedvre hangolni Frankot. Visszatolta az álcázott retest, semmire se volt kedve.

— Vacsorára hazajössz? — kérdezte a felesége némi szorongással a hangjában.

— Nem tudom. Ne készíts semmit. Ha jövök, legföljebb eszem valami hideget.

Az asszony megértette. Tehát ma sem jön. Az ajtóból még utána nézett, és a jól ismert tekintet, amely még elkísérte, valami ilyesmit rejtett magában: Rendben van, nem jössz haza, de legalább ne igyál. Frankot ez mindig felingerelte, de most visszajött. Megfogta felesége fejét, és a keblére vonta. Így álltak az ajtóban egy darabig szólanul. Érezte, hogy reszket, szeretett volna valami kedveset, valami gyöngédet, valami jót mondani neki, de talán ez a némaság ígérkezett a legbeszédesebbnek. Búcsúzáskor megcsókolta. Ezt már régen nem tette. Miért? Miért nem csókolja meg mindennap? Hiszen annyi év után még mindig szeretik egymást. És ennek az asszonynak nincs könnyű dolga mellette. A fizetéséből, akárhogy is megforgatják a garast, sohase jönnek ki. Frank mindig úton van, s az asszony vár rá. Frank tudja, mennyi rettegéssel vár rá mindig. És őt ez is bosszantja. Ennyi év alatt már megszokhatta volna az asszony.

— Ma egyenesen hazajövök... — bizonygatta Frank. Egyszeriben nagy öröm töltötte el, hogy ilyen felesége van, hogy vár rá. Hogy még

sincs annyira egyedül, mint ahogy sokszor gondolja. És hogy meg is érti az asszonyt, tudja mit akar mondani, amikor időnként váratlanul megjegyzi: Ne keveredj közénk, készíts könyvet a szitakötőkről. Az maradandóbb.

— Ma — ismételte meg Frank — egyenesen hazajövök...

X.

A félhangosan tett megjegyzés felvillanyozta Frank eltompult figyelmét. Gyorsan körülnézett, ki mondta. A teremből két ismeretlen férfi távozott. Ismeretlenek. Ketten a tömegeből, ketten az utcáról, mondta volna a halott. Két teljesen névtelen, ismeretlen ember.

Frank ugyanis valamennyi ismert embert ismer. Valamennyit, kivétel nélkül. Frank annyi év alatt megtanulta megkülönböztetni és felismerni az arcokat. És megjegyezni az arcokat. Az arcok az ő szakmájába vág-nak. Frank kiszaladt a teremből. Megelőzte őket. Rájuk irányította az objektívjét, és exponált. Láta, hogy összerезzennek, az egyik közülük megijedt, a másik elvörösödött. Pár lépéssel arrébb majd egymás szemére fogják háyni: Miért nem tudod tartani a szádat? Még valami galibába keveredünk! Pedig már nem így van. Ilyen megjegyzésekért már nem húzzák deresre az embereket. Csak ők még nem tudják. A régi félelem sokáig lúdbőrözteti a hátat. Frank mindössze le akarta fényképezni az utca népét. Ők ketten, a két ismeretlen, egyúttal a nép hangja is. A nép hangja, alighogy hátat fordít a ravatalnak, nem tudja tovább türtöztetni magát, viszket a nyelve, s annak a másiknak félhangosan oda kell sügnia:

„Urémiában halt meg...”

Frank elképedt. Hát még ettől se lett megkímélve ez a halott? Amit egyetlen nem közéleti, ismeretlen polgár tud, azt tudják az összes, nem közéleti, ismeretlen polgárok.

Frank fotóriporter. Azt is lehetne mondani, hogy ünnepélyes és hivatalos. Egy hivatalos fotóriporter nemcsak tudhat, de tudnia is kell mindenről. Frank tudja, miben halt meg az ott a ravatalon. Ő is, és a nem közéleti polgár is tudja. Frank közben azon gondolkozott, vajon tudja-e az özvegy is. És tudják-e a kabinet tagjai? Az özvegynek mindenesetre tudnia kellene. Bár ki tudja?

Az urémia gonosz betegség.

Három kiváló orvos, három tudományos kapacitás írta alá a halotti jelentést. Az ő közleményük a sajtóban is megjelent. Hivatalos okmányként tette közzé a központi sajtóiroda. A halotti jelentésben mind-össze csekély változás történt. Pár betüeltérés. Leukémia. Ilyen jelentéktelen eltérés. Három orvos, három tudományos kapacitás hamisította meg a halál valódi okát.

Urémiában bárki meghalhat. Frank is. Azok az orvosok is. És az az ismeretlen is, aki annak a másik ismeretlennek, miközben a gyászteremből távoztak, odasúgta a titkot.

Egy államférfiú azonban nem halhat meg ilyesemben. Neki nem szabad. Még egyetlen államférfi sem halt meg urémiában. Egy államférfinek nem áll jogában, hogy maga válassza meg a halál okát. És legkevésbé sem teheti meg a nyilvánosság előtt. Bármiben meghalhat; ez az ő magánügye. De a nyilvánosság előtt nem teheti.

Majd suttognak róla. Egymás füléhez hajolnak. Ha nem is éppen róla, hanem azokról, akik meghamisították a halotti jelentést.

Neveltséges dolog ez. Kínos, szomorú és gyászos ügy. Az urémia veszedelmes, kellemetlen betegség. Bizonyos szervek megszűnnek működni, a vérbe vizelet kerül, megmérgezi, szétbomlasztja. A vizelet felemlítése az ilyen puritán világban izléstelen tudatkapcsolásokkal járhat. Az újságokból ítélve a nagy férfiúk csak szónokolnak, történelmi államszerződéseket írnak alá, hivatalos vendégeket fogadnak, hivatalos látogatásokra járnak, kitüntetésekkel osztogatnak, figyelmeztetnek és átkozódnak, vagy szívélyes beszélgetéseket folytatnak. Ez az ő nyilvános, elembertelenedett, retusált arcuk. Hogy néha ők is tele vannak kétségekkel, különböző komplexusokban szenvednek, hogy néha kicsinyesek, néha gonoszak, hogy — legyen ez bármennyire is bonyolult és kockázatos — szeretőt tartanak, hogy a fürdőszobájukban nyelvet öltenek saját magukra és grimaszokat vágnak a tükörbe, hogy egyes tartásuk gyakran csak a szabóműhelyek mestereit dicséri, hogy szívesen néznek a pohár fenekére, hogy könyvtárjukban pornográf képeket tartanak, amiken jobban szórakoznak, mint filozófiai idézetek olvasása közben, s hogy házuk táján sem megy minden úgy, mintha vajjal kenetnének, és hogy nekik is születnek gyerekeik? Hát nem éppen ez a halott volt az, aki annak idején az iskolapadban Frankot azzal a kérdéssel döbbsentette meg, vajon az uralkodók is járnak vécére?

Természetes, hogy a nagy halott felidézéséhez valahogy nem illik az, hogy azért halt meg, mert vizelet került a vérebe. Akadnak olyanok, akik ezt dehonesztálónak találják. Egy államférfiúnak infarktuszban kell meghalnia. Ez a legméltóbb távozás: szíve megpattant a ránehezedő kötelességek súlya alatt. Franknak az a zvonodrozdovi bájos jelenet jutott az eszébe, hogy a kivénhedt politikus prostituált szeretője karjai között hal meg. Sírja felett lánglelkűen szónokolnak; utolsó lélegzetéig fáradhatatlanul dolgozott a haza údvén. Frank a történelem sok kiváló férfiát idézte fel gondolatban, akikről tudja, hogy előrehaladott paralízisben haltak meg. Életrajzaik erről tapintatosan hallgatnak. Marat-t Cordelia a fürdőkádában ölte meg, a történészek tudnak erről, és műveikben meg is említik. De arról már mélyen hallgatnak, hogy Marat miért ilyen rendkívüli helyzetben fogadta azt a nőt. Úgy vélik, hogy ez a néptribünre rossz fényt vetne. Franknak élénken emlékezetébe vésődött annak az öreg, nyugdíjazott kontraadmirálisnak a felháborodása, aki, amikor arról faggatták, milyen is volt a Leninnel való személyes találkozása, felmordult: Hagyjatok békén. Mit kötekedtek velem folyton? Lenin rőt hajú volt, de erről senki se ír, senki se festette le, hogy égett a szakáll! Mindenki a történelmi kövekről fecseg, amelyeken Lenin lépdelt, csak hogy az akkori Piteriben az utcákat még fával burkolták. Ma mindenütt aszfalt van... Lakkcipőben festik le, és ő bakancsot hordott... Az újságíró, akivel annak idején Frank a Néva-parti városban együtt volt, ezt a beszélgetést leírta. Természetesen kihúzták. Arról, hogy milyen volt Lenin, nem dönthet egy szenilis kontraadmirális. A cenzorok tudják, hogy milyen volt! És te, elvtárs, meg ne próbáld a forradalom nagyságát ilyen perfiád módon lekicsinyíteni!

Jó. A propaganda mindig megfésülte, retusálta, elembertelenítette a történelem nagy férfiúit. Csakhogy van itt valami, amit orvosi etikának, orvosi eskünek, orvosi becsületnek neveznek! Az orvosi intézmény az

egész világon szigorúan megköveteli az erkölcsi kódexek alapvető előírásainak a betartását. Az az orvos, aki ez ellen bármiképpen vét, könyörtelenül és örökre búcsút mondhat a diplomájának.

Három neves orvos. Nevük van. Frank mind a hármukat ismeri. Ha Frank ismeri őket, akkor ismertek. Frank valamivel többet is tud róluk, mint a legtöbb polgár, aki a halotti jelentés alá írt nevüket elolvasta. Frank tudja, hogy az a magas, szép orvos az elhunyt háziorvosa volt. A társadalmi helyzetéről és szaktekintélyéről keringő mendemondákat is ismeri. Ezek a hírek, főleg amennyiben szaktekintélyével foglalkoznak, jók. Az utolsó pillanatáig kezelte a megboldogultat. Amikor megállapította, hogy betegének állapota válságos, megtette, amit a kötelessége diktált. Konzultációra hívott két további tudóst. Nem akart és nem is dönthetett volna egyedül. Ezek hárman gondosan figyelték a betegség lefolyását. Bizonyára megtettek mindent, ami módjukban állt, hogy késleltessék az elkerülhetetlent. Körülállták a beteg ágyát, figyelték a közérzetét, kicserélték véleményüket, megállapították a diagnózist, és megegyeztek a betegség gyógyításának leghatásosabb módjában. A végső pillanatban is mellette álltak. A betegség lefolyásáról és a gyógykezelés módjáról részletes naplót vezettek, s az erről szóló másolatokat elküldték az illetékes helyekre.

Amikor a boncolás után megmosták a kezüket, végleges érvénnyel aláírták a halotti jelentést. Frank nem tudja és aligha fogja tudni bárki, hogy azon az eredeti okmányon, amit aláírtak, a halál okaként a leukémia szerepelt-e.

De Frank tud valami mást. Röviddel azután, hogy a halál bekövetkezett, Galovič magához rendelte a három orvost.

Frank ismeri Galovičot. Élénken maga elé tudja képzelni, hogy az alatt a látogatás alatt mi játszódhatott le nála.

Galovič asztala mögött áll, és komoly hangon, amellyel sem bánatát, sem örömét nem leplezi, felkéri őket, hogy foglaljanak helyet. Maga egy párnázatlan székre ül. Galovič, ellentétben a többiekkel, íróasztala mögött nem karosszéket, hanem kemény, közönséges széket használ. Kis ideig hallgat, és jelentőségteljesen nézegeti az asztalán heverő okmányt. Aztán három látogatójának a szemébe néz, és a maga kellemetlen, goromba hangján megjegyzi:

— Ezt az okmányt természetesen széttépjük, ugye, elvtársak? Az eredetit és az összes másolatokat is...

A három vendég fészkelődik. Egyikük megkérdezi:

— Miért?

— Az urémiát nem lehet a halál okaként feltüntetni, elvtársak.

A látogatók egyre nagyobb zavarba jönnek. Egyiküket felháborítja ez a hangnem és szuverenitás, amellyel Galovič az ő szakmájukba vágó kérdésről akar dönten.

— Mit jelentsen ez? — tör ki felháborodottan.

Galovič valami ilyesfélére várt is. Semmiképpen sem hagyja kilendíteni magát közismert nyugalmából.

— Az urémiát nem lehet hivatalosan a halál okaként feltüntetni, elvtársak...

— Az... — bátorodik fel közülük a legderekből — az, amit ön tőlünk kíván, ellentétben áll a lelkiismeretünkkel!

Galovič gúnyolódva méri végig. Lelkiismeret? Lelkiismeretet emlegettél, te értelmiségi? Te, a főiskola magántanára? És akkor még cso-

dálkozunk azon, hogy milyen szerencsétlennel árasztanak el minket az egyetemeink. De festhet-e ez másképpen, ha a professzorok a lelkiismeretről fecsegnek a katedrán? Te féreg, azt hiszed, senki se tudja, hová és mikor jársz templomba? Hogy mikor voltál, te tudományos kapacitás, utoljára gyónni? Neki, Galovičnak fogod a szemébe vágni a lelkiismeretet és más ehhez hasonló keresztény korlátoltságokat?

— Ez mind csak maszlag, elvtársak!

Meg vannak döbbenve. A kövérkés belgyógyász hájas kezeivel hadonászik, felugrik, ezzel is jelezni akarja, hogy nincs tovább itt keresni-valója. De ez csak póz. Póz és semmi egyéb. Félúton megáll, amikor utolériek ezek a szavak:

— Új halotti jelentést kell írniuk, elvtársak. Itt, ezen a helyen. Ki kell adnunk a hivatalos jelentést. Ez sürgős...

Azok ketten, akik ülve maradtak, egymásra néznek, és a vállukat vonogatják. Aki a vállát vonogatja, az már döntött. Galovič tudja, mit kell tennie, hogy kiségitse őket zavarukból.

— Én az orvostudományhoz nem értek, elvtársak. Ez az önök dolga. De az urémia nem lehet a halál oka.

A halott háziorvosa megérti. A mellette ülő kolléga is megérti. A háziorvos más előkelőségeknek is a háziorvosa volt, olyanoknak is, akiket később a szemére hánytak, és akik miatt egy időre kegyvesztett lett. A mellette ülő kolléga is egyszerű eset. Galovič fog végérvényesen dönteni arról, hogy a kabinetben az egészségügy osztályfőnöke lesz-e, és esetleg később, a kabinet tagja.

A harmadik, az katolikus...

Megírták, és aláírták. Elég volt hozzá egy új szó és néhány megváltoztatott betű. Utána azonnal egyetértettek, és aláírták. Galovič figyelőket, vár, aztán felemelkedik, jelezvén, hogy a kihallgatás véget ért. Eh, ti értelmiségiek! A markomban tartalak benneteket. Rángatózhatok, felháborodhattok magatokban, gondolhattok rólam, amit akartok — én ugyanis tudom, mit gondoltok rólam —, ha akarom, aláírjátok! Akartam, és aláírtátok.

Valahogy így történhetett. És Frank azt is tudja, hogy Galovič állt a dolgok mögött. Egy pillanatra beleéli magát hármuk helyzetébe. Mit tett volna ő a helyükben? Aláírja? Nem írja alá?

A kövér belgyógyász. Katolikus, aki hisz szűz Mária szeplőtelen fogantatásában. Hány éven keresztül függött egy cérnaszálon, világnézetének a cérnaszálán annak az intézménynek a léte, amelyet maga alapított, maga épített ki, és maga fejlesztett. Több ízben a kollégái mentették meg a katasztrófától, amikor intő szavukat hallatták a hatalmasok előtt:

„Ezt nem lehet megtenni. Ezt az embert világhír övezi. A szakmájának személyisége. A vérkeringési megbetegedések gyógykezelésének a területén intézete kiváló eredményekkel dicsekedhet! Hát most valami Don Quijote-i dacból ő tegye tönkre egész életének művét? Azt az intézményt, amely számára mindennél többet jelent? Gőgjének és felfuvalkodottságának essenek áldozatul mások is? Az a sarlatán, akit annak idején helyettesének neveztek ki, csak megfelelő alkalomra vár! Ő segítsen neki? Nem róla van szó. Neki nincs veszténivalója. Meg tud állni a maga lábán. Valahol, egy szélvédett helyen, valami távoli kerületben kezdhetné újból. De minek újra kezdeni, amikor itt van ez a kitűnően, drága külföldi műszerekkel felszerelt intézet? Amikor itt van egy ki-

tűnően összehangolt kollektíva? Hát megteheti? Fenyegetheti-e az intézet létét, amely olyan jó nevet vívott ki magának, s olyan kitűnő eredménnyel dicsekedhet a saját ellenkezésével? Megteheti ezt? Vajon becsületes és helyes cselekedet-e az, ha nem enged ennek a neandervölgyinek, és elhagyja a saját kivívott posztját, vagy pedig az a becsületes és a helyes, ha bármennyire is nehéz, de kitart az állomáshelyén, foggal és körömmel védi, ha továbblép?

Aláírta. És Frank nem tudja, alá kellett-e írnia, vagy megtagadhatta volna az aláírást.

És a másik... Jól ismeri miféle állapotok uralkodnak az egészségügyben. Mindenütt rendetlenség, mindenütt ostoba, fölösleges és bürokratikus ügyintézés. Az orvosok csak úgy mellékesen gyógyítanak, elsősorban írnak, túl vannak terhelve, nincsenek kellőképpen méltányolva, rosszak a fizetések, fiatalon meghalnak... A ranglétra tetején egy bürokratikus kuvik tollászkodik, aki mit sem törődik a nemzet egészségével, számára a legfontosabbak a szépírásos, kerek betűs, sima jelentések. Minden évben megvonja a mérleget: ennyi és ennyi kórházi ágy, ennyi és ennyi befektetés, ennyi és ennyi orvos, egészségügyi személyzet, a közvéleményt számokkal, koronákkal és beteglétszámokkal kápráztatja el. Nem a felgyógyultak, hanem a betegek létszámával. Ujjong, hogy a kórházi ágyakat száz százalékban igénybe vették.

Az a másik aláíró jól tudja, hogyan és mit kellene változtatni! Nem fél a csatától és a csata kockázatától sem. Ki tudná tisztítani ezt a disznóolat. Érzzi, hogy volna hozzá elég energiája és szervezőereje is.

Kinevezése a közeli hetekben dől el. A kabinet elnökének halálával beálló személyi változások még csak meggyorsítják a kinevezését.

Aláírta. Alá kellett írnia? Nem kellett aláírnia?

És a harmadik? Figyelmesen vizsgálta az asztalfőn ülő férfi megsárgult szemfehérjét.

Handabandáz csak, amennyit akarsz... Hamarosan neked is orvosra lesz szükséged...

Aláírta. Aláírta az alá a szó alá, amelyet ő mondott ki először. Egyedül ő értette meg ennek a jelenetnek a teljes horderejét.

Frank már a folyosón találkozott velük, amikor kifelé indultak. Némán, lehajtott fejjel mentek, nem voltak valami jó hangulatban. Amikor Frank később a szerkesztőségben elolvasta a jelentést, tudta, hogy miért voltak ilyen hangulatban. És tudta, hogy közülük legalább kettő nagyon hosszú ideig rosszul érzi majd magát, ha akár álmukban is visszaemlékeznek a szégyen és a megalázkodás pillanatára.

Frank ismeri őket. Mit tett volna az ő helyükben? Aláírja? Nem írja alá? Frank nem tud erre válaszolni. És örül annak, hogy útitámlákon kívül semmi egyéb nem kell aláírnia. Egy pillanatra úgy érzi, hogy nem is olyan elvetnivaló foglalkozás a fotóriporteri állás, még akkor sem, ha szalonfotós az illető.

De ki hordta szét ilyen gyorsan ezt a hírt? Ők hárman? Bizonyára nem. Ennek a szigorúan titkos hírnek a terjesztése igen rossz fényt vet rájuk. Galovič? Galovič sohasem beszél titkokról. Galovič arra van, hogy titkokat hallgasson. Az özvegy? Tudta-e egyáltalában, hogy milyen betegség végzett a férjével? Nem kellett tudnia. Tudniillik nem kellett, hogy annyira érdekelje őt.

Hogyan kerülnek az ehhez hasonló titkok a nyilvánosság elé? Talán nem is olyan nagy rejtély az egész. Valamelyik laboráns vérképet készí-

tett. Az elhunyt mellett az utolsó percig ápolónővér teljesített szolgálatot. A klinika egy izolált osztályán feküdt, de a többi beteg tudta, hogy ott van, és kíváncsiskodtak. A kórházban az emberek mindig kíváncsiak. Itt eshetett az a megjegyzés, az az elővigyázatlan szó. A szerkesztő, aki a hivatalos jelentést a sajtóigazgatóságon ellenőrizte, olvasás közben csúf grimaszt vágott.

— Urémiában halt meg — mondta Franknak, és Frank abban a pillanatban megértette, hogy miért viselkedett úgy az a három tudományos kapacitás, akikkel egy órával azelőtt találkozott. Megértette, és felkavarta a gyomrát.

Es ahogy ez az esti szerkesztő fintorgott, úgy fognak fintorogni a többiek is. Galovič aligha akarta, Galovič túlságosan együgyű, hogy ilyen rafinált intrikát kitaláljon, de akarta, nem akarta, igen gyalázatos volt az az utolsó szolgálat, amelyet a halott érdekében tett.

Ettől se kímélték meg.

Államférfiú volt.

Még egyetlen államférfi — legalábbis Frank tudomása szerint — nem halt meg urémiában.

Frank annyira elgondolkozott, hogy teljesen megfeledkezett a környezetéről. Azt se vette észre, hogy a díszőrség kicserélődött. Amikor nagy sokára ismét a ravatal felé pillantott, már Muklík állt ott.

Muklík... Frankot elkedvetlenítette, hogy lekéste a váltást. Ezt nem lett volna szabad lekésnie. Ezt nem lett volna szabad lekésnie!

Frankot hirtelen nem mindennapi buzgóság töltötte el. Kilépett a bronzajtók mögül, lekattintotta Muklíkot előlről, Muklíkot hátulról, Muklíkot oldalról, Muklíkot detailban... a díszőrségben álló megrémült férfi ijedt patkányszemeit, amelyek ide-oda pillogtak, és hiába kerestek fix pontot, amelyen végül is megpihenhettek volna. Frankot nagyon bántotta, hogy nincs a zsebében tüsszentőpor, de mintha az ég meghallgatta volna ezt a titkos kívánságát, az emberkének egyszeriben remegni kezdett az orra, összeszorította a száját, keze megrándult, nem bírta tovább, meg kellett vakarnia az orrát. Egy kattintás, lekapta. A díszőrség többi tagja dühösen mérte végig Frankot, megértették, milyen színházat rendez itt, dühös tekintetük mintha azt sugallta volna: menj innen, ne zavarogj, miért nem hagysz békén? Frank áldozatának a szemei is könnyörgő, fájdalmas óhajjá szűkültek: mit gyötörsz, miért bántasz, hagyd abba, ezt a néhány percet már nem bírom ki. Frank azonban továbbfolytatta ezt a különös színházi előadást, letérdelt, alulról vette az emberkét, aztán magasba emelte a fényképezőgépet, együtt akarta levenni az emberkét a halottal, a kis Muklíkot, ahogy az orrát kaparja és a nagy halottat a háttérben. Senki se látja majd ezt a felvételt, senki se érti meg, csak Frank tudja és Muklík, hogy mi célt szolgál ez a lázas fotografálás.

Láthatóan felsőhajtott, amikor elérkezett az új váltás pillanata. Frank az elvonuló díszőrséggel a spanyolfal mögé vonult. Muklík zsebkendőjével törölgette verejtékező homlokát. Kinlódva és szemrehányóan meredt a fotografusra.

— Hogy érezted magad? — kérdezte Frank kárörvendően.

— Hagyj békét — fordított hátat neki az emberke. Könnyek bugyantak elő a szeméből.

— Végre könnyeket is látni a szomorúság házában — mondta Frank.

Az emberkén látni lehetett, hogy legszívesebben ráugrana, ha... ha

lenne hozzá elegendő bátorsága. A sok régi pofonra és fenékenbillentésre való emlékezés kellő mértékig lehűtötte a mérgét.

Már az iskolában spiclikedett. Miklíknek hívták, de már kiskorától kezdve ráragadt a gunyorosabban hangzó Muklík név. Már az iskolában mindent beárult, amit tudott, és ha semmiről sem tudott, akkor kigondolt valamit. Megverték. Beárulta, hogy megverték. Ismét megverték, ismét árulkodott. Ismét megverték... már az iskolában mindannyian elfordultak tőle, mint valamitől, ami galád és tisztátalan. Már a szemei elárulták. És az alkata és a járása is. Nagy fülei voltak, mintha ezekkel is meg akarták volna jelölni egész életére. Nagy fülek... Fülelni, hallgatózni, árulkodni, feladni. A háború alatt uszított ez ellen a halott ellen, és Frank ellen is, gyilkos, bolsevik bandának, gyűjtogatónak, árulóknak, Belzebub pereputtyának, szadista alja embereknek nevezte őket, szitkozódott nyilvánosan a sajtóban, annak a fasiszta lapnak a hasábjain, amelynek főszerkesztője volt. Még az utolsó számban, a vörös hadsereg bevonulása előtti napon is fenyegetőzött: visszajövünk és széjjelkergetjük ezt a csordát.

Szolgai buzgóságában és az emberek bepiszkolásában mindenkin túltett. Frank nemegyszer disznónak képzelte, aki orrával élvezettel túr a piszokban. De minden igyekezete hasztalannak bizonyult, evangélikus volt, és bár gárdista, sőt a gárdisták tisztségviselője is, mint evangélikust annak idején nem engedték a vályúhoz. A piszkos munkák elvégzésére jó volt. De másra nem használták.

De őt még ez sem zavarta. Megátalkodott kitartással uszított, uszított az utolsó pillanatig. Mániákus volt, lap volt a kezében, ott kinyomtathatta gyalázkodásait, rágalmait, úgy látszik, jól érezte magát, ha a szemében turkált.

„Visszajövünk”, kiabálta az utolsó számban, de nem volt honnan visszajönnie. Nem ment ugyanis sehova, egy időre elbújt, és amikor lecsillapodtak a kedélyek, felajánlotta kipróbált szolgálatait és képességeit a politikai szerkesztőségnek. Ismét uszított. Most már nem az isten és a nemzet nevében, hanem a szent demokrácia védelmében, a totalitás hidrája ellen. Csak az irányzékon változtatott. A szótárát megőrizte.

A szótárán egyébként később sem változtatott. Az áruló burzsoázia, az imperializmus ügynökei, a trockista hiénák ellen. Cikkeiben csak úgy nyüzsögtek az ilyen kifejezések, mint a történelem trágyadombja, beteg agyak kanálisa. Három rendszert átvészelt. A negyedikben is berendezkedett.

Amikor ez a halott a kerület kormánybiztosa lett, elkergette őt az újságtól és a városból is.

— Rontja itt a levegőt... — mondta indoklásképpen —, hogy tűrhették eddig?

Akkoriban ez a halott tudott következetes lenni. Magához kérte Muklík iratait. Frankkal együtt sokat nevettek rövid életrajzán. A parasztpártba csak azért jelentkezett, mert a Svehla kollégiumban, ahol prágai tanulmányideje alatt lakott, csak a parasztpártban szervezett diákok kaphattak elszállásolást.

Gárdistának egzisztenciális meggondolásból jelentkezett. De csak formális tag volt, ennek a bizonyítására megjegyezheti, hogy sohase fizetett tagdíjat. Az igazat megvallva, mindig lelkes demokrata, és a szovjet hatalom csodálója volt. Az uszító cikkeket csak azért írta, hogy ezt a

szimpátiáját elleplezze, és hogy hasznos szolgálatokat tehessen a fasiszták elleni harcban.

Csak a szerencsétlen véletlenek közrejátszása akadályozhatta meg abban, hogy a felkelés alatt nem harcolhatott fej fej mellett a hősi néppel a fasiszta gyilkosok, a véres megszállók ellen. Fenti meggyőződését azzal is bizonyíthatja, hogy nem jelentette fel a fasisztáknak azt a szerkesztőt, akiről tudta, hogy illegális kapcsolatai vannak. És ami az írásait illeti? Stílusának elemzéséből első pillanatra meg lehet állapítani, hogy diszkreditálni akarta a faszizmust, szándékosan közölt álhíreket, használt goromba, komisz kifejezéseket, hogy a becsületes emberek elforduljanak az akkori vezető rétegtől.

Sajnos, a faszizmus veresége után nem találta meg mindjárt a helyes utat, egy időre a hitszegő burzsoázia pszeudodemokratikus jelszavainak hatása alá került. Csak a munkásosztály dicső győzelme nyitotta ki a szemét, és mutatta meg az egyetlen helyes utat . . .

És lent, az aláírás alatt ez a kis ügyes még hozzátoldotta:

„Igaz, hogy ódát írtam Hitlerhez, de akkor be voltam rúgva, sohasem akartam a verset megjelentetni, és hogy akaratom ellenére mégis bekerült a lapba, ez mai napig rejtély előttem . . . Mélyen szégyenlem és lelkiismeretfurdalásom van ezért a tettért . . .”

A kerület új uralkodója csak a fejét csóválta.

— Hogy lehetséges ez? Hát az elvtársak vakok és süketek? Hogy tűrhettek ilyen embert egy óráig is ebben a beosztásban?

Es máris döntött:

— Kőbánya! Semmi egyéb nem jöhet számításba. Dolgozhat, dolgoznia kell, de csak a kőbányában!

Muklák gyorsan elhordta magát Frank közeléből. Amikor Frank visszatért a gyászterembe, önkéntelenül is a halott arcába nézett. Legszívesebben felkiáltott volna: Tudod ki állt melletted díszőrséget? Muklák! Muklák, aki nem volt sokáig a kőbányában és akit magad nevezte ki hivatalod sajtófőnökévé. Süket voltál! Hogy nevezhetted ki?

De Franknak nem kellett megkérdeznie, ismerte a feleletet is. Amikor az elhunyt a kabinet főnöke lett, nagy bankettet rendezett. Frankot is kiküldték. Hosszú hónapok után ez volt az első találkozásuk. Frank már teljesen eltávolodott a régi baráttól, de nem utasíthatta vissza a feléje nyújtott kezét.

— Látogass meg egyszer a hivatalomban . . . — hívta őt az új nagy férfiú. Frank mentegetőzött, a sok munkára, az örökös utazásra hivatkozott . . . Igen, egyszer majd bizonyára sort kerít rá . . .

— Csupa doktori titulusokkal vagyok itt körülvéve, mosolyognak rám, félnek tőlem, de valójában gyűlölnék. Egy iskolázatlan magamfajta bűdös nekik. Senkire se támaszkodhatom, minden csekélyeségről magamnak kell döntenem. De ezt megváltoztatom! — panasolta a kabinet főnöke. Aztán egyenesen rátért arra is, amit mondani akart.

— Ott, abban a kerületben összedolgozott gárda voltunk. Voltak munkatársaim, akikre támaszkodhattam. Ezt a doktorbandát kidobálom. Abból a kerületből való emberekkel helyettesítem, akiket ismerek. Csak a sajtófőnök helyére nem tudok senkit . . .

A nagy férfiú elhallgatott, és vizsgálódva nézett Frankra.

— Rád gondoltam — tette hozzá, amikor látta, hogy Frank értetlen arcot vág. Frankot az ajánlat nem lepte meg túlságosan. Fejében vil-

lámgyors számadást vetett, mit jelentene életében ez a változás. De aztán valami az eszébe jutott.

— Tudod — mondta óvatosan, hogy az sem visszautasításnak, sem beleegyezésnek ne hallatszon —, nem vagyok egy helyben ülő típus. Fotoriporter vagyok. Ehhez értek, ezt tudom csinálni. Nem szeretnék valami olyasmibe belefogni, amire nem futják a képességeim. Mindenestre meg kellene még gondolnom.

Mégiscsak kecsegtető volt ez az ajánlat.

— Gondolkozzál csak, gondold jól át, háromszoros fizetést adok. Többet is. Nem fogok sokat törődni a hivatalos fizetési normával...

Frank nem értette meg mindjárt, mit akart ezzel mondani. Amikor megértette, elpirult. Szóval meg akarja vásárolni? Ezzel akarja megvásárolni a hallgatását? Talán sajnálja, hogy annak idején mindjárt nem csukatta le. Most már nem teheti meg, tehát másképpen akarja helyrehozni azt, amit akkor elmulasztott. Meg akarja vásárolni...

Frank riporter fizetése természetesen szánalmas volt. De ez az ajánlat nem volt tiszta, büzlött valamitől. Uralkodott magán, hogy ne robbanjon ki belőle, mit gondol a dolgról. Elutasítja, de úgy utasítja el, hogy ne veszélyeztesse vele riporter egzisztenciáját.

— Meggondolom még... — mondta kitérően.

A másik ebben beleegyezést látott, amolyan kötelező húzódkodást.

— Hát akkor gyere majd — mondta jókedvűen —, egész biztos, hogy megegyezünk.

Frank nem ment. Ez volt a legjobb megoldás, egyáltalában nem elmenni. És elég sokáig tartott, amíg helyette sikerült sajtófőnököt találni.

Egy szép napon a nagy férfiú magához kérte valamennyi napilap és folyóirat szerkesztőjét. Az igazgató Frankot küldte, hogy örökítse meg ezt a történelmi pillanatot, amely határkönek készült a vezetés és a sajtó viszonyában.

Frank majdnem sóbálvánnyá vált, amikor belépett. Az asztalfőn a nagy férfiú mellett Muklík ült.

— Ez lehetetlen... — sügta Frank a hozzá legközelebb ülő szerkesztőnek. Az részvevően rámosolygott. Mit tudod, te mitugrász, hogy mi lehetséges és mi lehetetlen... A nagy férfiú olyan arcot vágott, mintha Frank ott se lett volna. Felállt, és a fejlődés nagy perspektívájáról kezdett szónokolni, a sajtó, a hetedik nagyhatalom óriási szervezeti és inspiratív lehetőségeiről, az újságírók felelősségéről és arról az elkerülhetetlen szükségességről beszélt, hogy el kell mélyíteni a napilapok és a hetilapok kapcsolatát az ő hivatalával, mert friss információk csak magánál a forrásnál meríthetők.

— Ilyen gyűléseket minden hónapban összehívunk ezután, elvtársak. Sajtóosztályom főnöke, Muklík elvtárs fejlődésünk összes aktuális kérdéséről tájékoztatni fogja önöket, és felvázolja önök előtt azokat a közös feladatokat, amelyek a társadalmunk alakításáért folytatott harcban előttünk állnak.

Muklík diadalittas meglegedettséggel nézett végig az egybegyűlt újságírók meglepődött arcán. Ugyan kérem, egy Muklíkot nem lehet csak úgy kidobni. Kidobod a kéményen, visszajön a lefolyócsatornán.

Hol kerítette ezt?..., hallotta Frank a sóhajokat. Muklíkot mindenki ismerte. Frankot az általános elképedésen felül még egy személyes rossz érzés is kerítette. Tudja, honnan kerítette elő, s azt is, hogy miért.

Meg akarta mutatni Franknak, hogy meg tud lenni nélküle. Nos, megmutatta.

Ettől az időtől kezdve az államférfiú szótára megváltozott. Közönségesebb lett. Azelőtt radikálisabb volt. Valaha kiváló néptribun volt, a nyilvános gyűléseken egyszerű és közérthető módon a legösszetettebb politikai és világnézeti kérdésben is meg tudta magyarázni a népnek, hogy miről van szó. Fel tudta gyűjtani, tette tudta buzdítani az egybegyűlteket. Igaz, ez valaha volt, bár nem is olyan régen. Azóta az államférfiú kapcsolata a néppel megváltozott. A pódiumokról hosszadalmas, unalmas, száraz, előre megírt beszédek hangzottak el. Az államférfiú kitűnő szónok volt, de írni nem tudott. Egy oldal megírása számára kínos feladat volt. Talán ezért is utálta annyira az újságírókat és az irodalmárokat. Előre megírt beszámolóiból lassanként kipárolgott szónoki képessége, amikor beszélt, monoton kerepléssé vált a szónoki szöveg, amelynek semmi értelme nincs, amely csak elaltat. Igaz, hogy akkoriban papír nélkül senki se merészelt volna megszólalni. A gyűléseken az emberek előre megírt, háromperces vitafelszólalásokkal léptek fel. A papiros volt a tudományosság, az átgondoltság, a pontos meghatározások biztosítéka. És az unalomé.

Nem daczból tette. Nem azért vette magához Muklíkot, hogy bebizonyítsa Franknak, nélküle is meg tud lenni. Hanem azért, mert nem tudott írni, és valakinek ezt el kellett helyette végeznie. Muklík mindenre kész volt. Kis idő múlva az újságíróklubban már a saját főnökét gúnyolta. Azzal hancegett, hogy ő írja a beszédeit.

Egyik nap részegen az egész klub előtt randalírozott:

— Ki akarja adni az írásait! Engem kért fel, hogy szerkesszem meg a beszédeit. Az ő beszédeit... Amelyeket mind én írtam! De természetesen az ő neve alatt fognak megjelenni és nagy példányszámban. A honoráriumot ő vágja zsebre...

Frank nem akarta ezt elhinni. De a beszédek megjelentek. Megjelentek, csak nem a könyvkereskedések polcain. Galovič zúzdába küldte a példányokat. Politikai hibák miatt.

Franknak van otthon egy példánya belőle. Galovič, aki a könyvet politikai és ideológiai tévedésekkel vádolta, rendkívül túlértékelt a könyvet. Nem lehetett benne semmi ilyet találni. Csak az akkori lelketlen, általános frázisok szürke szótára volt.

Csakhogy akkor már az államférfi karrierje kezdett lefelé hanyatlani. Nem sokkal ezután a sajtóiroda valamennyi szerkesztőséghez eljuttatta azt a bizalmas jelentést, amelyben az állt, hogy neve és fényképe nem jelenhet meg az újságok hasábjain.

Frank nem akart hinni a fülének, amikor meghallotta, hogy az államférfiú hátrahagyott írásaiban politikai hibákkal és elhajlással vádolja Muklíkot, saját sajtófőnökét. De lehet-e még egyáltalán valamin csodálkozni?

Muklík jól megértette, miért fényképezi őt Frank olyan nagy buzgalommal a ravatalon fekvő halott mellett. De ki tudja? Talán éppen ő vágja ki majd egyedül a slamasztikából. Lehet, hogy a kabinet összes tagjait kicserélik, leváltják az összes osztályfőnököket, de Muklík marad. Frank már régen tudja, hogy Muklíkkal kapcsolatban a legfantasztikusabb meglepetés is elképzelhető...

Délután — kivéve Muklíkot — Frank csak néhány kötelező felvételt készített, inkább a szerkesztőség felé való bizonyosággként, hogy a helyszínen tartózkodott. Megállt a szerkesztőségben, és két filmet adott át előhívásra. A szerkesztőségi épület falára erősített szekrények előtt nagy tömeg szorongott. Franknak nem volt új ez az érdeklődés. Az emelvényekről, felvonulásokról, temetésekről készült felvételeknek mindig megvan a maguk közönsége. Nem azért állnak itt, nem azért nézegetik ezeket a felvételeket, mintha kegyeletet éreznének a halottal szemben. A felvételeken jól meg lehet különböztetni az arcokat. Lehet, hogy én, lehet, hogy valamelyik ismerős... Holnap szünet nélkül fog csengeni a fotoosztály telefonja. A titkárnőt elárasztják a fényképek után érdeklődők.

Alighanem az ember ősrégi vágya, hogy lássa a hasonmását fényképen, olajfestményen, a filmvásznon, és Frank számára, aki ezeket a felvételeket gyártja, ez a vágy szinte érthetetlen. Ritka az olyan család, ahol ne lenne családi album. Azok, akikről írnak, kivágyják, és komplett gyűjteménybe ragasztják a róluk írott cikkeket. A közismertség érdekében az ember bármire képes. Még büntényre is.

Franknak ezzel kapcsolatban már gazdag és többnyire nevetséges tapasztalatai vannak. Ez itt zsebébe gyűr egy százkoronást, hogy valamelyik híresség közelében lefényképezze. Aztán két fiatal keresi fel. Amint legyűrük kezdeti zavarukat, rátérnek arra, hogy mit akarnak. Azt akarják, hogy jöjjön velük a lakásukba. Fényképezze le őket szeretkezés közben. Frank védekezik. Az ilyesmi szigorúan tilos.

— Senki se fogja megtudni. Házastársak vagyunk. Jól megfizetjük a fáradságát.

Frank elutasítja. Nem teheti. Ha házastársak, minek nekik egy ilyen fényképsorozat? Szeretnék tudni, hogy szeretkezés közben hogy néznek ki. Felülről, oldalról, alulról.

— Szereljenek a heverőhöz tükröt...

Ezt már fölszerelték. De ez elvonja a figyelmet, és nem is az igazi. Ők különben is szeretnék a felvételeket későbbi időkre megőrizni.

— És nem félnek attól, hogy ezekkel a képekkel valaki visszaélhet? Az ilyesmiért jól fizetnek.

Ettől nem féltek. Már mindent jól átgondoltak. Ó Frankkal együtt lemenne a sötétkamrába, hogy jelen legyen a film előhívásánál. Minden negatívból csak egy képet csinálnának. Utána a filmet elégetnék.

A szép fiatalasszony Frank vizsgálódó tekintete alatt mégis elpirult.

— Tudja... — mondta zavarral küszködve — szeretjük egymást, és úgy szeretném látni. Én ugyanis mindig becsukom a szememet.

Frank sokáig tusakodott magában, mielőtt visszautasította volna. És az okot, amiért visszautasította, nem is közölte velük. Mi lesz a képekkel, ha majd elválnak? Márpedig elválnak. Emberek, akik ilyen rövid házaselet után máris ilyen különlegességeket találnak ki, sokáig nem bírják ki együtt.

Frank azután még sokáig maga elé képzelte a jelenetet, ketten a heverőn, minden oldalról reflektorokkal megvilágítva, és a harmadik, aki mindezt figyeli, körülöttük járkál, elébük térdel, fölējük hajlik, és felvételeket készít. S ezek ketten közben azt gondolják, hogy a fotografus nem is ember?

Frank otthon — de melyik fényképész kivétel ez alól? — gazdag női aktgyűjteménnyel rendelkezik. Tapasztalatból tudja, hogy alig akad olyan szép, fiatal nő, akinél minden a helyén van, s ennek dacára ne hagyná magát rábeszélni. Legtöbbjüket, akiket Éva kosztümben fényképezett, egyáltalában nem kellett rábeszélnie, sőt olyanok is akadtak, akik maguk kérték, hogy fényképezze le őket. Idáig minden rendben lenne. Franknak fejlett és kifinomult érzéke van a vonalak, formák, színek, világítások és árnyékok iránt. Ez már a szakmához tartozik. Frank a női testet minden szépség legszebbjének, a természet legtökéletesebb teremtményének tartja. Frank tudja, hogy a tiszta meztelenség kevésbé izgató, mint a némiképp kendőzött, s ezáltal kihangsúlyozott fél vagy negyed meztelenség. Csakhogy mindez merőben más. Frank akárhogy is töpreng ezen, nem tudja elképzelni, hogy bárki harmadiknak a jelenlétében, aki őt figyeli, szeretkezni tudna egy nővel. Lehetséges ez egyáltalában? Bizonyára lehetséges, csinálják. Frank tud olyan zsúrokról, csakhogy ezeken mindig valami egészen másról van szó, az exhibicionizmus egy bizonyos formájáról, ahol maga ez az izgató elemény és nem a nemi aktus. De ez a két fiatal valami másra vágyott. Utol akarta érni az utolérhetlent. Ámbár ki tudja. Lehet, hogy néhány évtized múlva hasonló felvételek fűgnek majd a hitvesi ágyak felett, a jelenlegi esküvői felvételek helyett, ha egyáltalában akkor még lesznek hitvesi ágyak.

Hitvesi ágyak... Frank ismer egyet, amely felett különös kép függ. Óriási, színes felvétel, erről a halottról, amint éppen az emeivényre emel egy hároméves kisfiút, akit boldog, örömtől sugárzó szülő nyújt felé. A fiú apja valamelyik vendéglő pincére, másnap Frank után szaladt. Az épületre kifüggesztett faliszekrényhez vonzolta.

— Maga csinálta ezt a képet?

Frank beismerte.

— Akarom ezt a fényképet. Kerül amibe kerül.

Frank a titkárnő után küldte, hogy vele egyezkedjen.

— Nem. Nem úgy van az. Nekem egy nagy fényképre, a legnagyobbra van szükségem, amit erről a negatívról csinálni lehet. És színes kép legyen.

— Én nem készítek színes felvételt — vetette ellen Frank.

— Nem tesz semmit. Ismerek egy festőt, az majd kiszínezi.

— Mit akar egy olyan hatalmas felvétellel kezdeni? Egy tizenhárom-szor tizennyolcas felvétel nem tenné meg a családi albumban?

— Nekem egy ilyen nagy kép kell. Az ágyam fölé akarom akasztani.

— A hálószobába?

— Az ágyak a hálószobában vannak...

Frank elkészítette a nagyítást, negyvenszer hatvanasat. De ezzel még nem fejeződött be. Egy hónappal később a pincér meghívta az ott-honába.

— Még kell hogy tekintse.

Frank elment, megnézte, látta. Nagyon nevetségesnek tűnt neki. De valóban olyan nevetséges? Mennyivel nevetségesebb, mint az a sok ezernyi olajnyomat a sok ezernyi hitvesi ágy felett? Az órangyal egy vékony pallón a szakadék felett kézen fogva vezeti az ártatlan gyermeket. Krisztus Jeruzsálem pusztulását siratja. A vezér a nyert ütközet után lóhátról megtekinti a csatamezőt. Egyenesen hihetetlen, mi mindent képesek a hitvesi ágy fölé aggatni.

Frank nézi a ravatal körül felvonuló polgárok arcát. Nem látszik rajtuk sem meglepedettség, sem szomorúság. Inkább némi kíváncsiság. A gyárakban kiválasztották, hogy mint a hivatalos küldöttség tagjai kik fognak a halottól búcsúzni. Itt vannak hát, búcsúznak. Részvétlenül. Érdektelenül. Senki se szerette. Senki se sajnálja.

Senki? Lehet, hogy az egyik házban, egy pincér most éppen a falon függő képre mered. Lehet, hogy ő sajnálja, hogy meghalt. Mi lesz most ezzel a drága, nehéz aranyrámával körülvevett, kiszínesített felvétellel? Neki egészen más viszonya van a halotthoz, mint azoknak, akik most itt körbejárják. Számára a megboldogult a legnagyobb személyiség, akivel valaha kapcsolatba került. És ez a személyiség, ez a nagy, ez a híres, ez a halhatatlan, az ő fiát tartja a kezében. Egy pincérnek, egy közönséges kisembernek a fiát. Sok mindent hallott róla, a pincérek jól értesültek. De ez mind csak az irigység műve. Pletyka, fecsegések, rágalmak. Ez a halott nagy és jó volt. Hiszen az ő fiát tartja a kezében. Szerette a gyerekeket. Aki a gyerekeket szereti, nem lehet rossz ember...

De mi lesz most a képpel, hogy meghalt az államférfi? Palika közben megnőtt, nem nyújthatja fel a tribünre valamelyik másik államférfinek a kezébe.

Néhány hónappal ezelőtt valamennyi hivatalos helységről eltávolították az államférfiú portréját. Senki se parancsolta. Az emberek bizonyos dolgokat megéreznek. Néhány hónap múlva sehol sem fog lógni a képe. Azokat a bizonyos olajképeket is leakasztja majd az özvegy, s a pincébe vagy a kamrába helyezi el. De képmása mégsem tűnik el teljesen a világból, még sokáig ott fog függni egy hitvesi ágy felett. Még egy ideig eltart, amíg egy bizonyos fiatalember, kis, családi ház örököse hozzálát a lakás tüzetes átrendezéséhez, és a helyett a bizonyos nevetéses és csúnya fénykép helyett, amely őt ábrázolja hároméves korában, valamiféle idegen emberrel, valamelyik Modigliani-akt reprodukcióját vagy egyik új művészeti irány eredetijét akasztja a helyébe.

A halott egyébként egyedül van. Frank megérti az emberek közömbösségét, amellyel halálhíret fogadták. Nem ültek vele néhány évig közös iskolapadban, nem osztozkodtak vele az utolsó cigarettán, Franknak is olyan távolinak, olyan hihetetlennek tűnik az egész. Így volt-e valóban? Nem akar valamit bebeszélni magának? Nem stilizálja, nem idealizálja a saját múltját? Olyan volt a halott, amilyennek Frank látta? És hogy lehet az, ha ilyen volt, mégis így végezte? Hova tűntek azok a tulajdonságai, amelyeket Frank annyira csodált, és amelyeket, őszintén szólva, irigyelt is tőle? Egyenesség, tettekrekszég, a kockázat vállalása, játékos hazardórság, kiegyensúlyozott testi és szellemi erő, célratorés, szerénység...

Bizonyára mindig ki akart tenni. Mindig ő akart lenni az első. De amikor mások — Frankot nem érdekli, hogy milyen okból — felismerték a kiválóságát, lehetővé tették, hogy kiváljon, és maguk fölé emelték, megszűnt kiválónak és elsőnek lenni, s éppen azokat a képességeket nyomta el magában, amelyek felfelé lendítették. Elérte azt, ami után évekig vágyakozott, még ha ezt nem is árulta el magáról. A saját kezébe egyesítette a hatalmat. De a hatalmat nem használta ki. Mindössze a még több hatalom elérésének az érdekében visszaélt vele. Nem vált eszközzé a kezében, hanem törekvéseinek a céljává korcsosult.

Mikor is kezdődött el? Mikor változtatta át a mélyen bennerejlő

minket énre? Már ösztönösen benne rejtett, vagy csak az új körülmények torzították el? És mi haszna lett belőle? Milyen örömmel szolgált hatalmi helyzete?

Közvetlenül azelőtt, mielőtt elhatalmasodott volna benne a pusztító kór, az államférfiú külföldi vendégek tiszteletére estélyt rendezett. A szalon ajtajában állott és mindenkinek kezet nyújtott. Franknak már ez a kéznyújtás is nevelésnek látszott. Minek nyújtja a kezét a kabinet tagjainak, akiktől fél órával azelőtt búcsúzott?

Frank szeretett volna észrevétlenül elszurranni mellette. Nem érezte jól magát. Itt fog szaladgálni, kattintgatni, fényképezni őt és a vendégeit, de az újságban mégsem az ő fényképe lesz, hanem Galovičé, aki a külföldi küldöttség vezetőjével ölelkezik.

Az államférfiú egészségtelenül sápadtnak és fáradtnak látszott. Lehet, hogy már benne bujkált a betegség, amelyről még nem tudott? Bizonytalannak hatott, s az utóbbi időben már érezte, hogy valami nincs rendben körülötte, legközvetlenebb környezete is valahogy másképp viselkedett a társaságában. Amikor a közeledő Franknak kezet nyújtott, vizsgálódva ráfüggesztette tekintetét.

— Te is elárultál... — mondta keserűen.

Franknak már-már a nyelvén volt az ingerült megjegyzés: Senki se árult el, egyedül te saját magadat, de még idejében megfékezte a nyelvét. Minek beszéljen?

— A bizalmatlanság elviselhetetlen légköre nehezedik ránk. Senki senkinek nem hisz. Mindenki egyedül van.

Elég későn jöttél rá — gondolta Frank, de ha mégis rájöttél, talán még sincs minden veszve.

— Már nincsenek barátok... — folytatta meditációját a másik.

Frank ezúttal is visszatartotta magát. Megemlíthette volna természetesen, hogy az államférfiú maga szabta meg a barátság lehetőségét a politikában.

Akkor látta őt Frank utoljára. Nem sokkal később arról értesült, hogy betegen fekszik az előkelőségek számára fenntartott különleges kórházi osztályon. Fontolgatta, meglátogassa-e. Úgy döntött, hogy mégse. Amikor egyszer arra járt, az államférfi személyi testőrével találkozott. Régen ismerte már, mindig ugyanaz volt, az, aki annak idején megfélemlített a kötelességéről, és a robogó autóban pár pillanatra elszenderedett. A személyi testőr félreérthette Frank útját.

— Hozzá mész? — kérdezte. Frank megrázta a fejét. A pisztolyos megállította.

— Hát nagy nyomorúság ez. Egész nap egyedül van. Senki se látogatja meg. A felesége reggelenként telefonon megkérdezi, hogy van. Alighanem örül neki, ha azt hallja, hogy rosszabbul.

— Mi baja van?

— Valami gonosz kórság. Valami a vérével. De talán jobb is így...

Nem kellett végigmondania. Frank megértette.

— És te?

— Én? Aki utána jön, annak is szüksége lesz árnyékra. Az csak olyan szóbeszéd, hogy minket szélnek eresztenek.

— Tetszett neked egyáltalában ez a szolgálat?

— Hát... Ha már semmi egyébhez nem értek... És nem is volt olyan rossz élet. Állandó lőtás-futás, de nekem éppen ez tetszett benne. Hát nem nézel be hozzá? Biztosan megörülne.

Frank a fejét rázta. Nem megy be.

Kissé meglepte annak az embernek a vallomása, aki saját magát is árnyéknak nevezte.

— Mindenki elárulta.

És Frank most mondta ki azt, amit a halottnak utolsó találkozásukkor nem mondott el.

— Saját magát árulta el.

És még jobban meglepődött, amikor a pisztolyos hangosan felsóhajtott:

— Hát bizony... Én tudom...

Lám, hát ezek sincsenek vasból. Ők is éreznek, látnak valamit. Gondolkoznak, és tudnak valamiről. Muklik a mai díszőrségen bizonyára egészen más dolgokra gondolt.

(Folytatjuk)